

וכן אתרוג של מעשר שני – לדברי רבי מאיר, אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב (4) ראשון של סוכות! לפי שאינו שלו.

ולדברי חכמים, אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב!

וכן מצות של מעשר שני – לדברי רבי מאיר, אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח (1)! לפי שאינה שלו (2).

ולדברי חכמים, אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח! שהרי ממונו היא (3).

יוצא אף בגזולה. ואפשר דפלוגתא דאמוראי היא התם רא"ש.

ויעוין במגיד משנה שפירש, דאין כונת הירושלמי דבדיעבד יוצא אף באינה שלו. אלא לומר, שאם גזל חטין ואפאן יצא, משום שקנאה בשינוי. וכבר הוי משלכם [כן פירש הקרבן נתנאל בדבריו].

ויעוין בהגהות רבי עקיבא איגר סימן תנד, שתמה בזה. הא משעה שלעס אותה קנאה. ובין כך אינו יוצא אלא כשמגיעה למעיו. ואז כבר היא שלו.

ויעוין במקור חיים שם, שעמד על זה. וכתב, דהא דאין יוצא, הוא משום מצוה הבאה בעבירה. וכן משמע מדברי הרמב"ם, דמהאי טעמא הוא דאינו יוצא. קובץ שיעורים.

[ובלאו הכי יש לומר, דלא שייך בגזולה טעמא ד"מצתכם". דהרי מחלה ילפינן לה. ובחלה הרי חייב אף הגולן. לפי שבעלות הנגזל טובלת את העיסה. וודאי הוי טבל אף לגבי הגולן. ולא ממעטינן מ"עריסותיכם", אלא עיסה של נכרים ושל גבוה]. שם.

ולהריטב"א [הובא לעיל לו ב], אף משום כן אין לפסול. שהרי אין המצוה מסייעת לעבירה. דהא בלא המצוה נמי נגמרת העבירה. ואכן כתב הריטב"א בסוכה לה, דיוצאין במצה גזולה.

3. וכן פסק הרמב"ם בפרק ו מהלכות חמץ ומצה הלכה ח. וכן פסק בפרק ו מביכורים הלכה ד, דחייבת בחלה.

ותמה הכסף משנה, הרי פסק הרמב"ם בפרק ג ממעשר שני כרבי מאיר, דמעשר שני

ולבסוף הרתיח, אינו קרוי "לחם". ואיבעיא דרב יוסף היא, בהדביק בתנור ולא הסיקו. אלא מתבשל מהיסק שכנגדו.

1. וקשה, אם כן אמאי צריך קרא להוציא מצת טבל? והא אינה שלו, משום חלק הכהן והלוי המעורבים בו. וכמו דמצינו לענין אתרוג טבל, דמהאי טעמא אין יוצאים בו, לפי דלא קרינן ביה "לחם".

ויש לומר, דאיצטריך קרא להיכא דאכל מצה יותר מכזית. ואף לאחר שננכה את חלק הכהן, עדיין ישאר בה כזית. ואותו כזית שפיר הוי שלו.

עוד תירץ רשב"א, דאיצטריך קרא להיכא דאף לאחר שיפריש יהיה שלו. כגון בטבול לתרומה, והוא כהן. דמפריש ונוטל לעצמו. וכן מצה טבולה למעשר לגבי לוי. ובטבולה למעשר עני, לגבי עני. שאפילו שלאחר שיפריש יהיה המעשר שלו, אינו יוצא בה. תוספות.

ויעוין בשאגת אריה [סימן צז] שנתקשה בתירוץ זה, דהא להדיא איתא בחולין קלא א, שאפילו מעני שבישראל מוציאין את המעשר עני.

ובקונטרס אחרון שם כתב ליישב על פי המוכח מהירושלמי סוף פרק קמא דפיאה, דאין זה אלא בתבואה שגדלה בשדה העני. אבל לא בלוקח פירות מהשוק. ויעוין בחזון איש סימן קכד שהאריך בזה.

2. ומהאי טעמא אינו יוצא במצה גזולה, דהא לא הוי משלכם. מיהו בירושלמי איתא דבדיעבד

ותמהינן: וכי נכון לומר בזה "לימא מסייע"? והלא דברי הברייתא ודברי רב אסי היינו הך הם.

ומפרשינן: הכי קאמר: לימא מסייע ליה הברייתא לכל דברי רב אסי, ואף במה שתלה דין אתרוג של מעשר שני ביום טוב בפלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה?

מי אמרינן, מדפליגי בעיסה של מעשר שני, בהנך [באתרוג] נמי פליגי? או דלמא, שאני התם בחלה, משום דכתיב בה "ראשית עריסותיכם תרימו חלה". והדר כתיב "מראשית עריסותיכם תתנו לה". ומדכתיב תרי זימני "עריסותיכם", שפיר דרשינן דבעינן עיסה משלכם. אבל אתרוג דלא כתיב ביה "לכם" אלא פעם אחת, דלמא לא אתא למעט אלא אתרוג שאול או גזול. אבל לא אתרוג של מעשר שני. שהרי הוא ניתן לבעליו לאכילה. ואף שאין הוא ממונו, אלא משלחן גבוה הוא אוכלו, שפיר קרינא ביה "לכם".

בעי רבי שמעון בן לקיש: מהו שיצא אדם ידי חובתו בפסח בחלה של מעשר שני בירושלים? שאף המעשר שני מחויב בהפרשת חלה, ובנתינתה לכהן. ויש בה שתי קדושות. קדושת מעשר שני, וקדושת חלה.

ומפרשינן: אליבא דרבי יוסי הגלילי — דדריש מ"לחם עוני", שאין יוצאין אלא בלחם שנאכל באנינות ולא במעשר שני שאינו נאכל באנינות — ודאי לא תיבעי לך, ופשיטא דאינו יוצא בחלת המעשר, דחשתא, במעשר שני גופו שהוא חולין ואין בו קדושת חלה, לא נפיק, בחלתו של המעשר מיבעיא לן למימר דאינו יוצא!?

מתקיף לה רב פפא לרב אסי: בשלמא עיסה דכתיב בה "ראשית עריסותיכם תרימו חלה", לכך בעינן דתהא משלכם כדי שתחייב בחלה. שכן משמע לשון "עריסותיכם". וכן אתרוג ביום טוב נמי, אין אדם יוצא בו אלא אם כן הוא שלו. כדכתיב ביה "ולקחתם לכם ביום הראשון". ודרשינן, "לכם" — משלכם יהא! הלכך, אם הם של מעשר שני, הרי הם תלויים במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, האם ממון גבוה הוא, או ממון הדיוט.

אלא מצה של מעשר, אמאי אין יוצאין בה לרבי מאיר? והא אף אי אינה שלו, וכי מי כתיב בתורה "מצתכם"?

אמר רבא, ואיתימא רב יימר בר שלמיא: אף במצה אין אדם יוצא אלא במצה שלו. דאתיא מצה בגזירה שוה ד"לחם" "לחם" מחלה.

כתיב הכא במצה "לחם עוני". וכתיב התם בחלה, "והיה באכלכם מלחם הארץ". מה לחלן בחלה, אין חיובה נוהג אלא בעיסה שהיא משלכם, כדרשינן מ"עריסותיכם", אף כאן במצה, אין אתם יוצאים אלא במצה שהיא משלכם.

הלכך, לרבי מאיר דאמר "מעשר שני ממון גבוה הוא", לא קרינא ביה משלכם, ואין יוצאין בו ידי חובת מצה.

והוינן: לימא ברייתא מסייע ליה לרב אסי. דתניא: עיסה של מעשר שני, פטורה מן החלה — דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: חייבת!

שום היתר במושבות. שהרי כל זמן שלא נטמאה, אינה נאכלת אלא בירושלים, משום קדושת המעשר שבה. ואף פדיון ליתא למעשר שני טהור משקלטהו מחיצות ירושלים. ואי מטמיא, שוב לית לה היתר במושבות, משום קדושת חלה שבה. ואין לקדושת חלה פדיון כלל. וכיון שנטמאה, לשריפה אזלא ולא נפיק ידי חובתו.

או דלמא, אף דכפועל אין לחלת המעשר היתר במושבות, מכל מקום, הואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה⁽⁵⁾, ואיטמי [והיתה נטמאת], אית לה היתר במושבות על ידי

כי תיבעי לה, אליבא דרבי עקיבא דלא דריש כן מ"לחם עוני".

שהרי אף הוא מודה דבעינן לחם שנאכל בכל מושבותיכם, ואין יוצאין בלחם שאינו נאכל אלא בירושלים. והא דבהולין [במעשר שני גופו] הוא דנפיק ידי חובת מצה אף שאינו נאכל אלא בירושלים, טעמיה משום דאי מיטמו המעשר פודין אותו אף משנכנס לירושלים. ושוב יש להן היתר אכילה אף במושבות.

אבל חלה של מעשר, ממה נפשך אין לה

ממון גבוה.

ותירץ שם המהר"י קורקוס, דפסק הרמב"ם כרב חיא בר אבין [סוכה לה א] דאמר, דיוצאין אף לרבי מאיר באתרוג של מעשר שני. וסגי בהיתר אכילתו להחשיבו כ"לכם", ולא בעינן שיהיה ממונו.

ויעוין בצל"ח שתמה בתירוצו. הלא לענין חלה תניא להדיא, דלרבי מאיר עיסת מעשר שני פטורה. ורב אסי גמר מצה מחלה בגזירה שוה. והיכן מצינו שיחלוק רב חייא בר אבין על גזירה שוה זו. ואיך פסק הרמב"ם כן גם לגבי חלה ומצה?

וכתב, דרב חייא בר אבין בהכרח פליג על רב אסי. וסבירא ליה, דהא דפטר רבי מאיר בחלה, אינו אלא משום דכתיב "עריסותיכם" תרי זימני. ואינו שייך כלל לפלוגתא דרבי מאיר ורבנן, באם מעשר שני ממון גבוה הוא או ממון הדיוט. ובהך פלוגתא פסק הרמב"ם כחכמים, דלא משמע להו למעוטי מהא דכתיב "עריסותיכם" תרי זימני.

והשער המלך כתב ביישוב שיטת הרמב"ם, דרבי מאיר דפטר במעשר שני, טעמיה משום דלית ליה הואיל. אבל הרמב"ם פסק, דאמרינן

הואיל ואי בעי מיתשיל עליה כדידיה דמיא [ודלא כתוספות לקמן שכתבו דאינו ענין ל"הואיל"].

ויעוין בצל"ח שתמה בדבריו, התיינח במעשר שני דידיה. אבל מה יענה במעשר שני שניתן לו במתנה. ומסתימת דברי הרמב"ם משמע דלא חילק בזה.

[עוד צריך עיון, אם כן אף במצות ביכורים נימא הואיל. והרמב"ם פסק בה להדיא דאין יוצא בה].

ויעוין עוד בבית הלוי סימן כה, ביישוב דברי הרמב"ם.

4. ונקט ב"יום טוב" ולא נקט "בסוכות", כמו דנקיט "בפסח" לענין מצה. משום דדוקא ביום טוב ראשון אינו יוצא בו. אבל בשאר ימים לא בעינן "לכם". ושאר ימים לא מיקרי "יום טוב", אלא "מועד". אבל במצה נקיט "פסח", לרבות אף פסח שני שאינו יום טוב, דאף בו בעינן "מצתכם". רש"ש.

5. תימה, אם כן אף בביכורים יצא ידי מצה, הואיל ואי לא קרא עליהם שם, היו נאכלים

פדיון כדין מעשר שני חולין, והוה נפיק בה ידי חובת מצה. הלכך, אפילו השתא לאחר שקרא לה שם חלה נמי נפיק בה (6)! שהרי מצד קדושת חלה שבה, לא נתמעטה ממצה. לפי שסתם חלה נאכלת אף במושבות. ומצד קדושת מעשר שני שבה לחוד, נמי יש לה היתר במושבות, על ידי טומאה. ואף שעל יד צירוף שתי הקדושות יחד שוב אין לה היתר במושבות, מכל מקום יוצאין בה ידי חובה.

איבא דאמרי: הא ודאי לא תיבעי לך, ופשיטא דיוצאין בחלת מעשר. משום דודאי אמרינן, הואיל ואילו לא קרא לה שם חלה היה לה היתר במושבות בטומאה, יוצאין בה.

כי תיבעי לך, בחלה שהופרשה מעיסה הלקוחה בכסף מעשר שני! שקדושת המעשר של הכסף נתחללה ונתפסה על חלה זו.

ואליבא דרבנן לא תיבעי לך אף בזו. כיון דאמרי רבנן, אף דבר הלקוח בכסף מעשר שני, ונטמא, יפדה! שדין חלה זו היינו כחלת מעשר שני עצמו! ויוצאין בה בפסח משום "הואיל", כאמור.

כי תיבעי לך, אליבא דרבי יהודה דאמר הלקוח מכסף מעשר שני שנטמא, אין לו פדיון. אלא יקבר.

דתנן: דבר מאכל הלקוח בכסף מעשר שני — שנתחללה ונתפסה בו קדושת המעשר שבכסף — שנטמא, יפדה! שכשם שלמעשר שני עצמו יש פדיון, אף יש פדיון לאוכל שנתפס בקדושת מעשר מכח חילול (7).

רבי יהודה אומר: הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא, יקבר! שאין פדיון אלא למעשר עצמו או לכסף המעשר. אבל הלקוח בכסף המעשר, כבר הוקלשה קדושתו. ואינה אלימה דיה כקדושת מעשר, כדי להתפס את קדושתה בדבר אחר.

ולשיטת רבי יהודה, אין ללקוח בכסף מעשר שני שום היתר במושבות. שהרי אף אם נטמא אין לו פדיון, אלא לקבורה אזיל. וכשהוא טהור אינו נאכל אלא בירושלים. אלא דמספקא ליה לריש לקיש אליביה: מי אמרינן, הואיל ואי לא לקוח בכסף מעשר הוי, אלא היה מעשר שני גופו, והיה נטמא, היה לו היתר במושבות על ידי פדיון! וכשם שבמעשר שני גופו יוצאין ידי מצה, כן יוצאין בלקוח בכסף מעשר. שהרי כל

במושבות.

ויש לומר, דשאני ביכורים, דקדושת ביכורים אינה נאכלת בכל מושבות. אבל קדושת חלה נאכלת במושבות. ודוקא משום טומאתה אינה נאכלת. וכן שם מעשר נאכל במושבות על ידי פדיון, אם נטמא. תוספות.

6. וקשה, אם כן למה צריך לומר, שאם נטמא יש לו פדיון. נימא הואיל ואם לא העלוהו

לירושלים יש לו פדיון, חשיב כיש לו היתר במושבות.

ויש לומר, דהאי הואיל לא אמרינן. כמו דלא אמרינן, הואיל ואילו לא קרא לו שם מעשר היה נאכל. תוספות [על פי דרכם בהערה 5].

7. ואף לרבנן, אין לקוח בכסף מעשר שני נפדה כשהוא טהור, אלא לאחר שנטמא בלבד. אלא שזה אינו אלא מדרבנן. תוספות.

חולין, אין יוצאין בו אלא על ידי הואיל. דאמרינן ביה, הואיל ואם נטמא יש לו פדיון ונאכל במושבות, השתא נמי חשיב כיש לו היתר במושבות.

ויש לומר, דמעשר שני גופו אין צריך לסברת "הואיל". אלא חשיב כיש לו היתר בפועל. שהרי בידו לטמאותו ולפדותו. רש"י.].

אמר רבא: מסתברא דאף בחלת עיסה הלקוחה בכסף מעשר שני, יוצאין ידי חובת מצה, ואף לרבי יהודה. דהא שם מעשר חד הוא! וכשם שיוצאים במעשר שני, כן יוצאים בלקוח מכסף מעשר שהרי כל קדושתו באה מכח המעשר גופו. וכשם שיוצאין בו, יוצאין בחלתו. שהרי קדושת חלה בפני עצמה, אינה מעכבת מלצאת ידי מצה. לפיכך, אף כשהיא מצטרפת לקדושת מעשר, יוצאים בה.

שנינו במתניתין: חלת תודה ורקיקי נזיר — עשאן לעצמו, אין יוצא בהן⁽⁹⁾!

והוינן בה: מנא הני מילי?

אמר רבא: משום דאמר קרא "ושמרתם את חמצות". ודרשינן, מצה חמשתמורת לשם

קדושתו לא באה אלא המעשר עצמו. ואף דבפועל אין לו היתר במושבות, אין זה משום חומרתו. אלא אדרבה, קולתו גורמת לו לכך שאין לו פדיון. שמשום שקלושה קדושתו, אינה תופסת את פדיונה. הלכך, לא מסתברא דלענין מצה בפסח יהיה חמור יותר ממעשר גופיה⁽⁸⁾.

וגם מצד קדושת החלה שיש בו, נמי אין להחשיבו כמי שאין לו היתר במושבות. דהרי כבר אמרינן לעיל, הואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה, ואיטמי, יש לו היתר במושבות, ונפיק ביה ידי מצה, השתא נמי נפיק ביה.

או דלמא, חד "הואיל" אמרינן. וכגון בחלת מעשר שני, "הואיל ואילו לא קרא לה שם". או בלקוח בכסף מעשר שני, "הואיל ואי לא לקוח הוי". אבל בחלה של הלקוח בכסף מעשר שני, שבכדי להכשירה למצה בפסח אנו צריכים להשתמש עם שני ה"הואיל" האמורים גם יחד, דלמא תרי "הואיל" לא אמרינן.

[ואם תאמר, הרי אף בחלת מעשר שני עצמו בעינן לתרי "הואיל". קודם כל יש לומר, "הואיל ואילו לא קרא לה שם", היה דינה כמעשר שני חולין. ואף מעשר שני של

9. ובהכרח איירי כשעדיין לא קדשו. דאם לא כן, תיפוק ליה דממון גבוה הם. ובעינן "מצתכם".

והנודע ביהודה [תניינא, אורח חיים סימן פב] תמה בדבריהם. דהא שיטתם בכל מקום דחלק הבעלים בקדשים קלים, ממון בעלים נינהו, ואף לאחר שחטיה.

וכתב החזון איש [סימן ככד] ליישב, דלא

8. ונראה בסברת הגמרא, דלא הקפידה התורה שתהיה המצה נאכלת בפועל בכל מושבות. אלא להורות, דכל מצה שנעשית מדברים שאינם נאכלים במושבות, אין יוצאים בה. וכיון דמעשר שני ביסודו, חשיב שפיר נאכל במושבות על ידי הואיל, אין מגרע מה שנולדה בו סיבה מקרית שעל ידה אינו נאכל בכל מושבות. שפת אמת.